

'Vredne lekovite biljke'

Автор(и): доц. Ганка Баева

Дата: 31.07.2023 Брой: 7/2023

Zimzelen (*Vinca major*, fam. Apocynaceae)

Zimzelen je vredna lekovita biljka, koja se široko koristi u medicini. Gaji se zbog nadzemnog dela, koji sadrži oko 30% gorkih materija i alkaloida – vinkamin, vinkamidin, vincin, vincezin, rezeprin itd. Vinkamin je najvažniji alkaloid. Alkaloidi, posebno vinkamin, snižavaju krvni pritisak. Od njih se dobijaju preparati Vinkapan i Reserpine.

Zimzelen ima hemostatsko dejstvo u slučajevima krvarenja iz nosa, kao i adstringentno i antiinflamatorno dejstvo. Njegovi preparati se koriste u lečenju hipertenzije, te za osipe i svrab kože.

Zimzelen potiče iz južne Evrope i Kavkaza. U Bugarskoj se biljka nalazi gotovo širom zemlje, na senovitim i vlažnim mestima. Veće prirodne populacije javljaju se u regionima Blagoevgrad, Gabrovo, Veliko Tarnovo, Loveč, Sevlievo, Pleven, Ruse i Razgrad. U parkovima se gaji kao ukrasna biljka. Sirovina dobijena iz prirodnih populacija je nedovoljna da zadovolji sve veće potrebe medicine, što zahteva gajenje zimzelena na većim površinama.

U prvoj godini prinosi sušene nadzemne mase iznose oko 150 kg/jutru, a u narednim godinama dostižu do 300 kg/jutru. Obično se od 5 kg svežih biljaka dobije 1 kg suvog materijala.

Botaničke karakteristike

Korenov sistem je slabo razvijen, sa vretenastim korenom i brojnim adventivnim korenovima, smeštenim plitko u oraničnom sloju zemljišta.

Stabljike su generativne, uspravne, visoke oko 30 cm, i vegetativne – puzajuće, razgranate, duge do 60 cm. Adventivni korenovi se formiraju na nodusima vegetativnih stabljika, preko kojih se biljke razmnožavaju vegetativno.

Listovi su pričvršćeni za stabljiku na kratkim peteljkaма. Raspoređeni su suprotno i zimzeleni su. Lisne ploče su duguljasto-elastičnog oblika, goli, kožasti sa sjajnom površinom i celim ivicama.

Cvetovi su plavi, na dugim pedicelima, raspoređeni pojedinačno u pazušcima listova. Sastoje se od 5-režnjevite čašice, krunice sa trouglastim režnjevima i 5 prašnika. Cvetanje se javlja u maju–junu, a ponekad i u jesen.

Plodovi se retko formiraju i sadrže oko deset semena. Predstavljени su parom folikula, koji se sastoje od dva spolja formirana odvojena dela, od kojih svaki ima brojna glatka semena.

Sistematika i sorte

Zimzelen (*Vinca minor* L.) je višegodišnja, zimzelena, puzajuća zeljasta biljka iz familije Apocynaceae. U Bugarskoj je za gajenje registrovana samo jedna sorta, Izgrev.

Biološki zahtevi

Zimzelen je otporan na zimu. Kao planinska biljka podnosi niske temperature do minus 30°C. Najbolje raste i razvija se na mestima zaklonjenim drvećem sa visokom vlažnošću vazduha. Zimzelen nije zahtevan u pogledu zemljišta, ali preferira šumska zemljišta sa dobrom strukturom, bogata organskom materijom i sa povoljnim režimom vode. Zemljišta koja su plavljena ili zadržavaju vodu su neprikladna za njega. Klima i zemljišta u nizijskim regionima Bugarske nisu posebno povoljni i ne ispunjavaju zahteve ove kulture.

Poljoprivredne prakse

Zimzelen se gaji na istom mestu mnogo godina. Stoga, površina određena za njega mora biti veoma dobro odabrana. Treba da bude izravnata i pogodna za navodnjavanje. Kako bi se zemljištu omogućilo da se slegne, rano u leto se ore na dubinu od 25–28 cm, sa dubokim rastresanjem do 40 cm. Prethodno treba uneti 2–3 t/jutru stajnjaka i 30–40 kg/jutru superfosfata. Posle prvih jesenjih kiša u oktobru, u zavisnosti od stepena zakorovljenosti, polja se obrađuju kultivatorom ili ponovo plitko oru.

Zimzelen se razmnožava uglavnom reznicama i ukorenjavanjem puzajućih stabljika. Za sadnju 1 jutru potrebno je 100–150 kg/jutru ukorenjenog materijala. U tu svrhu, u jesen ili rano proleće, puzajuće stabljike se pažljivo odvajaju od grma i polažu u blago humusno zemljište, zakopane u polu-horizontalnom položaju do jedne trećine svoje dužine, raspoređene gotovo jedna pored druge. Posle ukorenjavanja koriste se kao sadni materijal.

Unapred pripremljena površina za gajenje biljaka se izbrazdi na rastojanju od 60 cm. Ukorenjene reznice se sadne u redove na rastojanju od 30 cm jedna od druge, na dubinu od 8–10 cm.

Sadnja se obavlja u drugoj polovini oktobra ili krajem februara – početkom marta. Bolji rezultati se postižu jesenjom sadnjom. Za jedno jutro potrebno je 5.000 ukorenjenih rezničaka.

Posle sadnje, biljke se brzo razvijaju i već u prvoj godini obilno cvetaju i formiraju nekoliko puzajućih, bogato lisnatih stabljika.

Tokom vegetacionog perioda zemljište se održava rastresito i bez korova. U tu svrhu obavljaju se 2–3 okopavanja kultivatorom između redova i ručno u redu. Obrade počinju u proleće i obavljaju se u intervalima od 15–20 dana.

Protiv jednogodišnjih i višegodišnjih zeljastih korova i pirika mogu se koristiti herbicidi, ako postoje proizvodi odobreni za ovu kulturu.

Posle berbe prvog useva, biljke se prihranjuju sa 10–15 kg/jutru amonijum-nitrata, navodnjavaju i okopavaju. To im omogućava da se ponovo razviju i do kraja leta može se dobiti drugi usev.

U slučaju letnje suše, navodnjavanje se obavlja 3–4 puta sa 30–35 m³/jutru vode, po mogućstvu kišenjem.

U zavisnosti od đubrenja i navodnjavanja, tokom vegetacionog perioda mogu se obaviti dva otkosa (jun i septembar).

U jesen, posle druge berbe, unose se fosfatna đubriva i obrađuju međuredni prostori.

Nega tokom druge i narednih godina je ista kao u prvoj godini.

Nadzemni deo zimzelena bere se u punom cvetu (od maja do juna). Seče se celi lisnati deo biljke do korenovog vrata. Prvi otkos se bere u junu, a drugi – u septembru.

Pokosena sirovina se suši u dobro provetrenim prostorijama na senci ili u sušarama na temperaturi od 40–50°C.

Sušena trava se čuva odvojeno, jer je otrovna.

Matičnjak (*Melissa officinalis*, fam. *Lamiaceae*)

Matičnjak je višegodišnja biljka. Koren je jako razgranat, kriv i taman, sa mnogo žućkasto-braon grana. Iz njega izbijaju brojni horizontalni, rizomima slični izdanci, iz kojih se razvijaju prave stabljike, visoke 30–100 cm, četvorougone i jako razgranate. Listovi su tamnozeleni i goli odozgo, svetlozeleni i dlakavi odozdo, suprotni, tanki, jajasti, zašiljeni na vrhu, grubo testerasti; donji listovi su veći sa dužim peteljkama, gornji manji sa kraćim i dlakavim peteljkama. Cvetovi isprva imaju žute, zatim bele ili crvenkaste krunice, raspoređene u pazušcima listova u gornjem delu stabljike; čašica je zvonasta, zakrivljena naviše sa 13 žila; gornja usna gotovo ravna, trozuba, donja – dvorežnjevita; cev krunice je nešto duža od čašice i takođe zakrivljena naviše; gornja usna krunice je usečena, donja – trorežnjevita, sa širim srednjim režnjem; prašnici su rašireni. Cela biljka ispušta jak i prijatan miris limuna. Cvetu u leto.

Matičnjak je široko rasprostranjen do 1.200 m nadmorske visine. Kao biljka od ekonomskog značaja, matičnjak se gaji u srednjoj i južnoj Evropi, SAD i Aziji.

Matičnjak je termofilna i svetloљjubiva biljka. Pod uslovima u Bugarskoj uspešno prezimљjava. Podnosi odreђenu zasenčenost, ali to ne utiče nepovoljno na sadržaj etarskog ulja. Svetlost ima pozitivan uticaj na sadržaj ulja i to treba koristiti kao sredstvo za njegovo povećanje.

Matičnjak dobro raste pri visokoj vlažnosti zemљjišta i vazduha. Tokom celog vegetacionog perioda njegovi zaht